

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า “โดยช้างป่าเป็นสัตว์สำคัญที่ดำรงอยู่ มีตำนานผูกพันคู่กับผืนแผ่นดินไทยมาเป็นเวลาช้านาน และมีบทบาทต่อสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง ทั้งทางด้านการศาสนา พระมหากษัตริย์ เศรษฐกิจ สังคม และการคมนาคม” ดังนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของช้าง จึงควรที่จะต้องมีการอนุรักษ์เอาไว้โดยเฉพาะช้างป่า แต่จะต้องไม่ให้ราษฎรมีความเดือดร้อนจากปัญหาช้างป่าบุกรุกหากินในพื้นที่การเกษตรของราษฎร จึงทรงมีพระราชดำริว่าควรจะมีการดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลระหว่างคนและช้างป่า และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม รัับโครงการอนุรักษ์ช้างป่ารอยต่อ 5 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ พร้อมทั้งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี ทรงเป็นประธานกรรมการฯ และแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการอนุรักษ์ช้างป่ารอยต่อ 5 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และพระราชทานชื่อโครงการว่า “โครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์” มีความหมายว่า “น้ำทิพย์รักษาช้างให้แข็งแรงยืนยงดุจเพชร” โดยมีวัตถุประสงค์การดำเนินงานเพื่อสืบสาน รักษา ต่อยอด แนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในการแก้ไขปัญหาการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่า รวมทั้งการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ป่ารอยต่อ 5 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งต่อมาได้เกิดชุมชนนาร่องในพื้นที่ 5 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง สระแก้ว และจันทบุรี ภายใต้ชื่อ “หมู่บ้านคชานุรักษ์” เพื่อสร้างต้นแบบในการปรับเปลี่ยนวิถีเพื่อการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างอย่างสมดุลต่อไป

พื้นที่ป่ารอยต่อ 5 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นผืนป่าขนาดใหญ่ มีพื้นที่ประมาณ 1,363,323.05 ไร่ หรือ 2,181.32 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองเครือหวายเฉลิมพระเกียรติ อุทยานแห่งชาติน้ำตกคลองแก้ว อุทยานแห่งชาติเขาสืบหาชั้น อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ และอุทยานแห่งชาติเขาชะเมา - เขาวง ซึ่งพื้นที่ป่ารอยต่อ 5 จังหวัดเดิมมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ไม้ และสัตว์นานาพันธุ์ เป็นป่ารอยต่อระหว่างระบบนิเวศภาคกลางกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงมีความหลากหลายทางชีวภาพและเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่ากว่า 600 ชนิด โดยเฉพาะสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดใหญ่ ปัจจุบันมีช้างป่าประมาณ 400 - 450 ตัว จากที่เคยมีปรากฏอยู่ระหว่าง 40 - 60 ตัว ในช่วง พ.ศ. 2520 และเป็นกลุ่มที่มีอัตราการเพิ่มของประชากรช้างป่าสูงที่สุดในประเทศไทย คือ ร้อยละ 8.2 ต่อปีโดยเฉพาะในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เนื่องจากสภาพพื้นที่มีลักษณะเป็นป่าดิบที่ราบต่ำเหมาะกับการเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของช้างป่า ประกอบกับการอพยพคนออกจากพื้นที่ใจกลางป่าทำให้พื้นที่การเกษตรที่ถูกปล่อยทิ้งกลายเป็นทุ่งหญ้าที่เป็นแหล่งอาหารสำคัญของสัตว์กินพืชโดยเฉพาะช้างป่า นอกจากนี้ช้างปายังปราศจากสัตว์ผู้ล่าขนาดใหญ่ในธรรมชาติ เช่น เสือโคร่ง รวมไปถึงการป้องกันและปราบปรามการล่าสัตว์ของเจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย ปัจจุบันพบว่าประชากรช้างป่าบางกลุ่มได้ออกหากินนอกพื้นที่ป่า เนื่องจากในป่ามีอาหารของช้างป่าไม่เพียงพอ ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนและช้างป่าอย่างรุนแรง มีการสูญเสียทั้งชีวิตคน ช้างป่า และพืชผลทางการเกษตร (กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2560)

ดังนั้น เพื่อเป็นการสนองพระบรมราโชบายและพระราชดำริตามโครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ ในการแก้ปัญหาการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่า สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) จึงได้ร่วมดำเนินโครงการดังกล่าวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 ในพื้นที่เขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดฉะเชิงเทรา ในปี พ.ศ. 2564 ได้ร่วมดำเนินโครงการดังกล่าวเพิ่มอีก 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดชลบุรี ระยอง และสระแก้ว และในปี พ.ศ. 2565 กองประสานงานโครงการพระราชดำริและโครงการพิเศษ (กปร.) ได้จัดทำแผนดำเนินโครงการดังกล่าวเพื่อดำเนินการขับเคลื่อนให้ครบทั้ง 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง สระแก้ว และจันทบุรี โดยการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับเกษตรกรในพื้นที่ สนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ รวมทั้งการเฝ้าระวังป้องกัน และเยียวยาเกษตรกรผู้ได้รับผลกระทบในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อช่วยบรรเทาความเดือดร้อนให้แก่เกษตรกรในพื้นที่ สร้างรายได้หมุนเวียนในชุมชน เพื่อให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และสามารถทำการเกษตรแบบอยู่ร่วมกับช้างป่าได้อย่างสมดุล

4. วัตถุประสงค์

- 4.1 เพื่อดำเนินงานสนองพระบรมราโชบายและพระราชดำริตามโครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์
- 4.2 เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนให้แก่เกษตรกรผู้ได้รับผลกระทบจากช้างป่า
- 4.3 เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ และพัฒนาอาชีพแก่เกษตรกรในโครงการ ให้มีรายได้เพิ่มขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

5. กลุ่มเป้าหมายการดำเนินการ

เกษตรกร/ทายาทเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน 5 จังหวัด จำนวนทั้งสิ้น 120 ราย ได้แก่

- 5.1 จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 30 ราย
- 5.2 จังหวัดชลบุรี จำนวน 30 ราย
- 5.3 จังหวัดระยอง จำนวน 20 ราย
- 5.4 จังหวัดสระแก้ว จำนวน 20 ราย
- 5.5 จังหวัดจันทบุรี จำนวน 20 ราย

6. พื้นที่ดำเนินการ พื้นที่โครงการฯ และพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบในเขตปฏิรูปที่ดิน 5 จังหวัด ได้แก่

- 6.1 จังหวัดฉะเชิงเทรา ตำบลท่าตะเกียบ อำเภอท่าตะเกียบ และตำบลท่ากระดาน อำเภอสนามชัยเขต
- 6.2 จังหวัดชลบุรี ตำบลพวงทอง และตำบลเกษตรสุวรรณ อำเภอบ่อทอง
- 6.3 จังหวัดระยอง ตำบลห้วยทับมอญ อำเภอเขาชะเมา
- 6.4 จังหวัดสระแก้ว ตำบลทุ่งมหาเจริญ อำเภอวังน้ำเย็น
- 6.5 จังหวัดจันทบุรี ตำบลทับช้าง อำเภอสอยดาว

7. วิธีดำเนินงาน

7.1 ศึกษาบริบทชุมชน วิเคราะห์ศักยภาพชุมชน จัดทำแผนชุมชน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของเกษตรกร/ชุมชน เพื่อกำหนดเป็นแผนพัฒนา

7.2 ประสาน เกษตรกรเป้าหมาย/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อชี้แจงแผนงานโครงการ และร่วมกันกำหนดทิศทางการดำเนินงาน

7.3 ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมที่ลดการเข้าทำลายผลผลิตทางการเกษตรจากช้างป่า เช่น การปรับเปลี่ยนมาปลูกพืชที่ไม่ใช่อาหารช้าง การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

7.4 ถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีทางการเกษตร โดยวิธีการสัมมนาและฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และการศึกษาดูงานหรือสถานที่อื่น ๆ ที่ประสบผลสำเร็จ หรือสอดคล้องกับเนื้อหาหลักสูตร

7.5 สนับสนุนปัจจัยการผลิตแก่เกษตรกร

7.6 คัดเลือกเกษตรกรตัวอย่าง และสนับสนุนปัจจัยการผลิต จำนวน 5 ราย

7.7 รายงานผลการดำเนินงานและผลการใช้จ่ายงบประมาณในระบบ Google Sheets

7.8 ติดตาม ประเมินผลเกษตรกรตามแบบสัมภาษณ์เกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม

7.9 ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการดำเนินงานโครงการ

7.10 พัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.จังหวัด/ส่วนกลาง

8. ระยะเวลาดำเนินการ

ตุลาคม 2565 - กันยายน 2566

9. งบประมาณ

1,137,740 บาท

10. ตัวชี้วัด

- 10.1 เจริญปริมาณ : เกษตรกรเป้าหมายได้รับการส่งเสริมตามแนวทางพระราชดำริ จำนวน 120 ราย
- 10.2 เจริญคุณภาพ : เกษตรกรเป้าหมายน้อมนำแนวพระราชดำริไปปฏิบัติและได้ผลจริงไม่น้อยกว่าร้อยละ 60
- 10.3 ผลสัมฤทธิ์ : ร้อยละ 60 ของเกษตรกรมีรายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน เกษตรเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 10

11. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 11.1 เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและสามารถทำการเกษตรแบบอยู่ร่วมกันกับช้างป่าได้
- 11.2 เกษตรกรมีอาหารบริโภค มีอาชีพเสริม และมีรายได้เสริมจากการจำหน่ายผลผลิต
- 11.3 เกษตรกรได้รับผลกระทบจากการถูกช้างป่าทำลายพืชผลทางการเกษตรลดลง

พื้นที่ดำเนินการโครงการพัชรสุธาชวนุรักษ์ ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

จังหวัด	อำเภอ	ตำบล
ชลบุรี	บ่อทอง	เกษตรสุวรรณ
		พลวงทอง
ฉะเชิงเทรา	ท่าตะเกียบ	คลองตะเกรา
		ท่าตะเกียบ
	แปลงยาว	หนองไม้แก่น
	สนามชัยเขต	คูยายหมี่
		ท่ากระดาน
		ทุ่งพระยา
		ลาดกระทิง
ระยอง	เขาชะเมา	เขาน้อย
		ชำฝ่อ
		น้ำเป็น
		ห้วยทับมอญ
สระแก้ว	เขาฉกรรจ์	พระเพลิง
	วังน้ำเย็น	ทุ่งมหาเจริญ
	วังสมบูรณ์	วังทอง
		วังใหม่
จันทบุรี	สอยดาว	ทับช้าง
	โป่งน้ำร้อน	ทับไทร
	มะขาม	ฉมัน